

Maria Kolendo

Data urodzenia: 25 stycznia 1894

Miejsce urodzenia: Warszawa

Data śmierci: 20 marca 1980

Miejsce śmierci: Białystok

Rodzice: Augustyna z Jamiołkowskich i Aleksander Wodzyński

Profesja: nauczycielka, organizatorka tajnego nauczania w Bezirk Białystok, historyk oświaty, popularyzatorka wiedzy o historii oświaty, działaczka społeczna

Słowa kluczowe: Białostoczczyzna, historia oświaty, okupacja niemiecka 1941-1944, tajne nauczanie, powojenne szkolnictwo, represje komunistyczne 1944-1956

Biogram¹

Maria Kolendo, urodzona 25 stycznia 1894 roku w Warszawie, była wybitną nauczycielką, historyczką oświaty i działaczką społeczną. Jej życiorys splata się z dramatyczną historią Polski XX wieku – wychowywała się jeszcze w okresie zaborów, pierwsze doświadczenia nauczycielskie zdobyła podczas I wojny światowej, a swój warsztat pedagogiczny rozwijała w międzywojennej Rzeczypospolitej. Edukację rozpoczęła w prywatnej szkole Natalii Porazińskiej w Warszawie, gdzie uzyskała gruntowne wykształcenie w języku polskim, co w tamtych czasach było rzadkością. Już wtedy wykazywała szczególne zamiłowanie do nauki oraz pracy z dziećmi i młodzieżą.

W wolnej Polsce kontynuowała rozwijanie swoich kwalifikacji naukowych i pedagogicznych, kończąc studia na Wolnej Wszechnicy Polskiej, gdzie uczyła się pod okiem wybitnych autorytetów, takich jak Helena Radlińska i Ludwik Krzywicki. Po studiach, w latach 20. XX wieku związała się z Białymstokiem, gdzie pracowała jako nauczycielka historii, a następnie jako dyrektorka w prestiżowych szkołach średnich, takich jak Szkoła Handlowa i Gimnazjum Anny z Sapiehów Jabłonowskiej. Była nie tylko pedagogiem, ale i animatorką życia kulturalnego oraz aktywną członkinią lokalnych środowisk społecznych.

Podczas II wojny światowej Kolendo wykazała się odwagą i determinacją, angażując się w tajne nauczanie jako członkini i liderka Tajnej Organizacji Nauczycielskiej. Pod pseudonimem „Hera” koordynowała prace Okręgowej Komisji Oświaty i Kultury AK w

¹ Publikacja dofinansowana ze środków budżetu państwa w ramach programu Ministra Edukacji i Nauki pod nazwą Narodowy Program Rozwoju Humanistyki, nr projektu NPRH/F/SP/0086/2024/13, kwota dofinansowania 1 119 240, 00 zł., całkowita wartość projektu 1 119 240, 00 zł.

Białymstoku. Jej mieszkanie było miejscem spotkań nauczycieli działających w konspiracji, organizowała tajne egzaminy maturalne i dbała o zachowanie ciągłości polskiej szkoły w warunkach okupacji. Po wojnie brała aktywny udział w odbudowie lokalnej oświaty, organizując szkoły średnie i zawodowe, pracując jako wizytator i dyrektor placówek edukacyjnych. Dwukrotnie aresztowana – w 1944 przez NKWD i w 1946 przez UB – doświadczyła represji za patriotyczną działalność w Armii Krajowej i TON, lecz do końca lat 50. XX w. pozostała aktywna zawodowo i społecznie.

Na emeryturze zaangażowała się w badania nad historią szkolnictwa oraz dokumentowaniem dziejów tajnego nauczania na Białostocczyźnie. Publikowała artykuły, współpracowała z Polskim Towarzystwem Historycznym oraz Okręgową Komisją Historyczną ZNP, popularyzując wiedzę o roli nauczycieli w walce o polskość. Jej dorobek obejmuje liczne opracowania naukowe dotyczące oświaty, działalności konspiracyjnej i historii wychowania w regionie. Zmarła w 1980 roku w Białymstoku, pozostawiając po sobie nie tylko bogaty dorobek naukowy i oświatowy, ale także trwały ślad w pamięci kolejnych pokoleń uczniów, nauczycieli i mieszkańców regionu jako wzór patriotyzmu, zawodowego oddania i odpowiedzialności za przyszłość kraju.

Zmarła 20 marca 1980 w Białymstoku.

Bibliografia

Źródła:

Archiwum Państwowe w Białymstoku, Materiały Marii Kolendo 1912-1980, sygn. 4/750/0/1/1; 4/750/0/1/2; 4/750/0/2/8; 4/750/0/2/10; 4/750/0/2/11; 4/750/0/2/12; 4/750/0/2/13; 4/750/0/2/16; 4/750/0/10/68.

Opracowania:

Bernacki E., *Berta Szaykowska (1889-1980)*, „Białostocczyzna”, 1997, nr 3, s. 91-93.

Drażek A., *Eugenia Krassowska-Jodłowska*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-lomżyńsko-suwański*, z. 2, red. A. Dobroński, Białystok 2003, s. 70–72.

Kolendo M., *Konstanty Kosiński (1887–1961). Sylwetka*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1975, nr 1, s. 51–64.

Kolendo M., *Michał Motoszko (1893–1944). Sylwetka*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1981, nr 1, s. 69–79.

Kolendo M., *Oświata i tajne nauczanie w Białymstoku w okresie okupacji hitlerowskiej*, [w:] *Studia i materiały do dziejów miasta Białegostoku, t. II*, red. J. Antoniewicz, J. Joka, Białystok 1970, s. 61-92.

Kolendo M., *Szkolnictwo polskie w powiecie Bielsk Podlaski w okresie okupacji (1941–1944)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1972, nr 2, s. 208–231.

Kolendo M., *Tajne nauczanie na Białostocczyźnie*, „Nowa Szkoła”, 1971, nr 10, s. 22–24.

Kolendo M., *Tajne nauczanie w byłych powiatach wołkowyskim i grodzieńskim w latach okupacji hitlerowskiej (1941–1944)*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1974, nr 3, s. 379–413.

Kryńska E. J., *Oblicze ideowe nauczycielskiego ruchu związkowego na Białostocczyźnie w pierwszych latach odbudowy kraju*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2015, nr 3–4, s. 167–189.

Minczykowska K., *Elżbieta Zawacka. „Zelma”, „Sulica”, „Zo”*, Toruń 2007.

Miodowski A., *Partycypacja kobiet w obsadzie organów parlamentarnych i wpływ posłanek na stanowienie komunistycznego prawodawstwa na przykładzie reprezentantek Ligi Kobiet w Sejmie Ustawodawczym (1947–1952)*, „Pamięć i Sprawiedliwość”, 2020, nr 36, s. 208–234.

Półturzycki J., *Spór o Elżbietę Zawacką – żołnierza i pedagoga*, „Rocznik Andragogiczny”, 2014, R. 21, s. 317–332.

Samarski B., *Maria Kolendo (1894–1980)* [w:] *Znani – Nieznani*, red. B. Samarski, J. Danieluk, Białystok 2016, s. 175–207.

Samsel A., *Maria Kolendo (1894–1980)*, „Juchnowieckie szepty o historii” 2019, nr 4, s. 197–213.

Skubała-Tokarska Z., *Spółeczna rola Wolnej Wszechnicy Polskiej*. Seria: Monografie z Dziejów Nauki i Techniki, t. 40, Wrocław 1967.

Suplicka A., *Działalność pedagogiczna Marii Kolendo (1894–1980) na rzecz popularyzowania wiedzy historycznej*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 2020, nr 1–2, s. 237–249.

Sztachelska-Kokoczka A., *Maria Kolendo i jej spuścizna aktowa*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy” 1986, nr 2, s. 206–214.

Theiss W., *Ryszard Wroczyński 1909–1987*, „Przegląd Historyczno-Oświatowy”, 1988, nr 3, s. 263–279.

Tomczonek Z., *Maria Kolendo – pedagog i działacz społeczny (1894–1980)*, „Białostocczyzna” 1999, nr 4, s. 135–142.

Tomczonek Z., *Marianna Maria Kolendo (1894–1980) – nauczycielka*, [w:] *Słownik biograficzny białostocko-lomżyński*, z. 1, z. 2, red. A. Dobroński, Białystok 2002, s. 70–74.

Zavadzka A., *Maria Wodzyńska Kolendo (1894–1980)*, Białystok 2020.

Zieliński J., *Wolna Wszechnica Polska*, „Ochotnik” 2006, nr 13, s. 5.

Żylińska-Żyłkiewicz H., *Z dziejów Gimnazjum Państwowego im. Anny z Sapiehów Jabłonowskiej w Białymstoku (1915–1939)*, „Białostoczczyzna” 1998, nr 3, s. 55-63.